

#mindentgyűjtünk – A Bibliotheca Hungarica és a Szlovákiai Magyar Adatbank

#mindentgyűjtünk – The Bibliotheca Hungarica and the Hungarian Databank of Slovakia

RONCZ MELINDA
roncz.foruminst@gmail.com
Fórum Kisebbségkutató
Intézet, Bibliotheca Hungarica,
könyvtárigazgató

Beérkezett: 2024.01.08.

Elfogadva: 2024.01.19.

Publikálva: 2024.03.26.

Az előadás az Egy hajóban – a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének szakmai napján hangzott el 2023 szeptember 18-án, Kassán. A tizenöt perces prezentáció a Fórum Kisebbségkutató Intézet szakkönyvtárának, a Bibliotheca Hungaricának a bemutatásáról, illetve az intézet által működtetett Szlovákiai Magyar Adatbank tartalmairól, újdonságairól szól, kiemelve a könyvtárosok munkáját. Az írásbeli forma lehetőséget ad az előadás egyes részeinek a kibővítésére, részletezésére.

gyűjtemény, könyvtárhasználat, adatbázisok, kutatástámogatás

The article is an expanded version of a presentation given on September 18, 2023 in Kassa at the conference titled "In the same boat - professional day of the Association of Hungarian Librarians in Slovakia". The study presents the special library of the Forum Minority Research Institute, the Bibliotheca Hungarica. The collection of the special library consists of fiction and non-fiction works published in Hungarian language from 1918 to the present day in the territory of Czechoslovakia and later Slovakia, as well as publications in Hungarian and other languages relating to the history, culture, social and political life of the Hungarians and minorities in Slovakia. The article places great emphasis on the presentation of the work taking place in the special library, on the characterization of the contents accessible by remote access, and on the description of the ways of keeping contact with researchers and partners. The author emphasizes that the collection of the cultural heritage of the Hungarians in Slovakia is not only a matter for the library, but also a common matter for the Hungarian community in Slovakia.

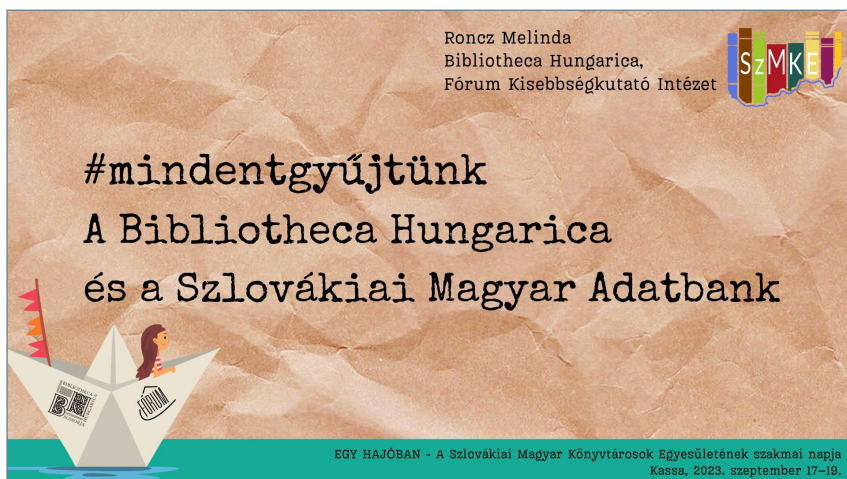
collection, library usage, databases, research support

1. #mindentgyűjtünk – a Bibliotheca Hungaricáról

„Úgy érzem, hogy a szlovákiai magyarságnak szüksége van egy olyan tudományos báziskönyvtárra, amely egy fedél alatt őrzi szülőföldünk minden egyes négyzetcentiméterének kultúrtörténeti emlékeit...”

Zalabai Zsigmond fenti gondolata szolgált a 2023 szeptember 18-án, Kassán elhangzott előadás mottójául az Egy hajóban – a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének szakmai napján (1. ábra).

Cite as/ Így hivatkozd: Roncz, M. (2024) #mindentgyűjtünk – A Bibliotheca Hungarica és a Szlovákiai Magyar Adatbank / #mindentgyűjtünk – the Bibliotheca Hungarica and the Hungarian Databank of Slovakia, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 1(1), p. 60-77.

1. ábra: A prezentáció első diája

Az 1989-es rendszerváltozás után civil kezdeményezésből jött létre az első önálló, központi szlovákiai magyar könyvtár. Ennek a Somorján létrehozott gyűjteménynek az ötletgazdája volt Zalabai Zsigmond egyetemi oktató. 1990 novemberében a helyi Városi Honismereti Ház akkori vezetőjével, Presinszky Lajossal egy felhívással fordultak a sajtóban a csehszlovákiai magyar közvéleményhez, hogy könyvadományokkal támogassák a központi könyvgyűjtemény alapjainak lerakását. A gyűjtés eredményes volt, magánszemélyek és különféle szervezetek ajánlották fel könyveiket, folyóirataikat. A közadakozásból megalapozott gyűjteményt 1992-ben Bibliotheca Hungarica Alapítvány néven jegyezték be. A könyvtár 1997-ben az alapítványi formát feladva, Végh László vezetésével a Fórum Társadalomtudományi Intézet részévé, annak szakkönyvtárává vált (2. ábra). A kiadványok mellett az évek folyamán hatalmas mennyiségű levéltári anyag is összegyűlt, s ezek együttes gondozása már nem volt célravezető, ezért 2008-tól a Fórum Intézetben belül a levéltár és a könyvtár elkülönült, s azóta a Bibliotheca Hungarica és a Szlovákiai Magyar Levéltár két külön részleget alkot (Sebő Bugár, Roncz 2016).

2. ábra: A Fórum Kisebbségkutató Intézet székháza (FKI archívum)

„Úgy érzem, hogy a szlovákiai magyarságnak szüksége van egy olyan tudományos báziskönyvtárra, amely egy fedél alatt őrzi szülőföldünk minden egyes négyzetcentiméterének kultúrtörténeti emlékeit...”

A Bibliotheca Hungarica hivatalosan nem könyvtár, a szlovákiai könyvtárak jegyzékében (Slovenská národná knižnica 2023) nem szerepel, voltaképpen a Fórum Kisebbségkutató Intézet (továbbiakban Fórum Intézet) magángyűjteménye. A könyvtár kettős feladatot lát el, egyrészt szakkönyvtárként igyekszik a betérő kutatókat kiszolgálni, másrészt mint báziskönyvtár a Fórum Intézet belső munkatársainak kutatási területei szerint bővíti állományát. A könyvtárosok ezen felül mindennapi munkájuk mellett tevékenyen részt vesznek a Fórum Intézet különböző projektjeiben, sőt, évente önálló projekteket valósítanak meg, valamint az intézet más részlegeinek munkáját segítik.

2. #mindentis – a könyvtár állományának jellemzése

A könyvtár gyűjteményét tekintve speciális szakkönyvtár, a gyűjtőkörébe tartozó kiadványokat a teljességre törekvően gyűjti és archiválja. A levéltár és könyvtár elkülönülése óta a Bibliotheca Hungarica állománya két nagy egységre osztható: a könyvgyűjteményre és a folyóiratgyűjteményre. A prezentációban az egyéb dokumentumtípusokról az idő rövidege miatt nem esett szó. Ezek itt említés szintjén: szakdolgozatok gyűjteménye, CD-, DVD- és videokazetta gyűjtemény.

2.1. A könyvállomány jellemzése

A Bibliotheca Hungarica fő gyűjtőkörét az 1918-tól napjainkig Csehszlovákia, illetve a későbbi Szlovákia területén magyar nyelven kiadott publikációk alkotják. Ezt a gyűjteményi egységet a könyvtáron belül törzsállománynak nevezik, s ide a kiadványokból két-két példányt gyűjtenek. Az első példány szabadpolcos elhelyezésben a könyvtári térben található, szerző vagy cím szerinti besorolásban Cutter-szám alapján, a másodpéldány pedig a raktárban a mobilpolcrendszeren, szintén szerző vagy cím szerinti besorolásban van (3. ábra).

3. ábra: Törzsállomány a könyvtári térben (FKI archívum)

„A közadakozásból létesített gyűjteményt 1992-ben Bibliotheca Hungarica Alapítvány néven jegyezték be.”

A törzsállományban tehát a polcokon egymás mellett kaptak helyet a szépirodalmi kiadványok és a szakkönyvek. Ezen fő állomány részét alkotják, de külön polcon, tantárgyak szerint csoportosítva helyezték el azokat a tankönyveket, amelyeket Csehszlovákiában és Szlovákiában adtak ki a magyar tannyelvű iskolák számára, valamint az évkönyveket és naptárakat, illetve tematikusan, irattartó papucskokba sorolva a kisebb kiadványokat (például kiállítások katalógusai, politikai pártok választási programfüzetei stb.) (4. ábra). Számokban kifejezve, 2023-ban ennek az állománynak a nagysága közel 20 ezer kötet, ebből két és félezer csak a tankönyv.

4. ábra: Tankönyvek tantárgyak szerint csoportosítva (FKI archívum)

„A levéltár és könyvtár elkülönülése óta a Bibliotheca Hungarica állománya két nagy egységre osztható: a könyvgyűjteményre és a folyóiratgyűjteményre.”

A törzsállományt egészíti ki a kézikönyvtárnak nevezett állományrész, amelyben az enciklopédiák, lexikonok és szótárak mellett megtalálhatók a társadalomtudományokkal foglalkozó kézikönyvek, hungarológiai szakkönyvek, illetve azon magyar vagy idegen nyelvű kiadványok, amelyek elengedhetetlenek a szlovákiai magyarság életével foglalkozó kutatók számára. Itt található a hasonló témában, Szlovákiában kiadott, szlovák, angol vagy cseh nyelven írt, kisebbségekkel foglalkozó munkák, valamint a partnerintézményektől beérkezett ajándék- és cserekiadványok. A kézikönyvtár köteteinek többsége tematikusan, ETO főcsoportokba sorolva kapott helyet a könyvtári tér szabadpolcain (5. ábra). A nagyjából 10 ezer kötetet számláló gyűjteményrész ötven témára csoportosítva könnyíti meg a kutatók munkáját. Helyszűke miatt a kézikönyvtár egyes tematikus egységeinek (például régészet, földrajz stb.) kötetei a raktárból kérhetők ki az online katalógus segítségével. A harmadik nagy gyűjteményrész a „különgyűjtemények” megnevezés alá esik, és szlovákiai magyar jeles személyiségek könyvgyűjteményei és/vagy hagyatékaik, illetve szervezetekhez/intézményekhez kötődő könyvtári egységek alkotják. A teljesség igénye nélkül az utóbbi években az alábbi különgyűjteményekkel bővült a könyvtár állománya: Gramma Könyvtár, Tóth-Ozsvald gyűjtemény, Koncsol László gyűjtemény, Dobos László könyvhagyatéka, Tözsér Árpád gyűjtemény.

5. ábra: Kézikönyvtár ETO főcsoportok szerint rendezve a könyvtárban (FKI archívuma)

A Gramma Nyelvi Iroda könyvtárán kívül felsorolt különgyűjtemények két kategóriába oszthatók: hagyatékként nevezik el a gyűjteményt, ha az az eredeti tulajdonos halála után kerül a könyvtár tulajdonába, XY gyűjteményként pedig, ha a jeles személyiség még életében adományozza magánkönyvtárának egy részét a könyvtárnak. Ezért is fontos tudatosítani, hogy sok esetben nem teljes írói hagyatékokról és magánkönyvtárakról van szó. Sőt, a helyhiány miatt a beérkezett adományok az elmúlt két-három évben válogatás után kerültek a könyvtár állományába. A könyvtárhoz sokadik példányként érkezett kötetek, illetve a gyűjtőkörbe egyáltalán nem illő publikációk már nem kerülnek a katalógusba, azokat a Bibliotheca Hungarica fölőspéldánylisták útján más könyvtáraknak ajánlja fel. Minden esetben egyéni elbírálás alá esnek az eredeti tulajdonosnak dedikált kötetek, az ex librisszel vagy tulajdonbélyegzővel rendelkező kiadványok, illetve a volt tulajdonos jegyzetelt könyvei.

Jellegéből adódóan a különgyűjteményi állomány a legdinamikusabban fejlődő rész, amely ezidáig a raktár polcain mechanikus besorolásban kapott helyet, megközelítőleg tizenkét és félezer kötet alkotja. A korábbi tulajdonos nevét a fizikai példányban és a számítógépes feldolgozáskor a katalógusban is feltüntetik, így van mód az egyes különgyűjtemények online katalógusból való listázására is, valamint a leltári számot is a korábbi tulajdonos monogramja segítségével generálják (6. ábra).

6. ábra: Képernyőkép az online katalógusról, a gyűjtemények legördülő menü segítségével listázhatók

A könyvtár könyvállománya 2023-ban több mint 40 ezer feldolgozott példánnyal rendelkezik. Ezek többsége ajándékként, kvázi kötelepéldányként, cserepéldányként és hagyatékként érkezett a könyvtárba. Az állomány gyarapítására évente csupán minimális összeget tudnak fordítani. A korábbiakban említett szlovákiai könyvtárak jegyzékében nem szerepel, ezért a könyvtáraknak kiírt pályázatokon

„Jellegéből adódóan a különgyűjteményi állomány a legdinamikusabban fejlődő rész...”

nem vehet részt, viszont a Szlovákiában működő Kisebbségi Kulturális Alaphoz a Fórum Intézet részlegeként évente adnak be kutatási pályázatot. Ezen pályázatok egy része a különgyűjtemények speciális feldolgozását segíti.

2.2. A folyóiratállomány jellemzése

A Bibliotheca Hungaricában a folyóiratgyűjtemény is a megjelenés helye alapján különül el. A folyóirattárba azok az időszaki kiadványok kerülnek, amelyek 1918-tól a mai Szlovákia területén jelentek és jelennek meg. A gyűjteményt mintegy hatszáz különféle sajtótermék alkotja az országos napilapoktól kezdve, országos és regionális heti-, illetve havilapokon keresztül az ifjúsági és/vagy iskolai, valamint egyházi lapokig. Ideális esetben ebbe a gyűjteménybe is két-két példányt archiválnának lapszámokként, ám a valóságban nagyon változó, hogy egy-egy folyóirattól hány lapszám van meg összesen. Az állomány nagy része a kilencvenes évek országos gyűjtésének köszönhetően került a Bibliotheca Hungaricához, de a módszeres gyarapítás azóta se lankadt, a könyvtárosok fokozott figyelemmel követik az új sajtótermékek megjelenését, veszik fel a kiadókkal, önkormányzatokkal a kapcsolatot, sőt, visszamenőlegesen is beszerzik a régebbi számokat. A sajtótermékekről készült adatbázis, amelyben a lapokról szóló információkon kívül a Bibliothecában fellelhető lapszámok is szerepelnek, a Szlovákiai Magyar Adatbank oldalán érhető el.

Az utóbbi tíz évben az Arcanum Adatbázis Kft.-vel együttműködésben a folyóirattár részét képező, több fontos országos napi- és havilapot, irodalmi folyóiratot, ifjúsági és politikai lapot sikerült digitalizálni, online elérhetővé, kereshetővé és letölthetővé tenni. Erről még a későbbiekben lesz szó.

Ezt a folyóirattárnak nevezett gyűjteményrészt egészíti ki a szakfolyóiratok állománya, amelyben a szlovákiai nem magyar nyelvű folyóiratok és a külföldi szaklapok kaptak helyet. Jelenleg is zajlik ennek az állományrésznek a revíziója. Helytakarékosági okokból és a lehetséges kutatási témák szempontjából az utóbbi években a könyvtárosok azon dolgoznak, hogy a meglévő lapszámok közül azokat válogatják ki, amelyekben a szlovákiai magyarság történetével, irodalmával, művelődésével stb. kapcsolatos cikkek találhatóak. Rendszerezés után tehát ezeket a lapszámokat őrzi meg a könyvtár, és utána a kiválogatott cikkek a könyvtári katalógusban tárgyszavakkal együtt kereshetők lesznek. Így például a (cseh)szlovákiai magyar költők külföldi irodalmi lapokban megjelentetett versei is visszakereshetővé válnak az OPAC segítségével.

A hagyatékokból és valamilyen személyhez köthető adományból beérkező sajtótermékek az előbbi két gyűjteményrészbe sorolódnak be, azzal a különbséggel, hogy az adott lapszámon egy bélyegző segítségével feltüntetik az eredeti tulajdonost.

Fizikailag a folyóiratok a könyvtár olvasótermében, a raktárban és jelenleg még a levéltár egyes polcain találhatóak (7. ábra). Kutatásuk mindenképp a könyvtáros segítségével történik, aki előkészíti a kutatók számára a kért évfolyamokat, illetve használat után a helyére teszi őket.

3. #amiigazánlényeges,azaszemnekláthatatlan – a könyvtári munka és az olvasók

A Bibliotheca Hungarica mottója, hogy első az olvasó (továbbiakban a kutató). Emiatt minden munkafolyamat a potenciális kutatók munkáját igyekszik megkönnyíteni.

„...minden munkafolyamat a potenciális kutatók munkáját igyekszik megkönnyíteni”

7. ábra: A könyvtár olvasóterme (FKI archívuma)

A könyvtár 2012 óta a Huntéka könyvtári integrált rendszer segítségével dolgozza fel a könyvvállományát, és mintegy öt éve aktívan dolgozik azon, hogy a folyóirattárában található sajtótermékek adatai is visszakereshetők legyenek a rendszerben. A kutatók számára otthonról is elérhető OPAC felület miatt a könyvtárosok már a katalogizálás folyamán a lehető legaprólékosabban írják le a könyveket, így például a tanulmánykötetek, konferenciakiadványok, évkönyvek esetében analitikus mélységű a feltárás. Sőt, az utóbbi években megkezdődött az antológiákban található szépirodalmi művek analitikus feldolgozása is. A kutatók számára is rendkívül hasznosak lehetnek ezek a többletinformációk, amelyek az online katalógus találati listáit gazdagítják. Tekintettel arra, hogy a könyvvállomány több különálló gyűjteményrészbe van sorolva, a katalógusban a példányadatok is több mindent elárulnak egy-egy kötetről. A lelőhelyen kívül fontos az adott gyűjteményrész (értsd: törzsállomány, kézikönyvtár vagy konkrét különgyűjtemény) megjelölése. Elengedhetetlen ugyanis, hogy az egyes különgyűjtemények az OPAC felületen is listázhatóak legyenek.

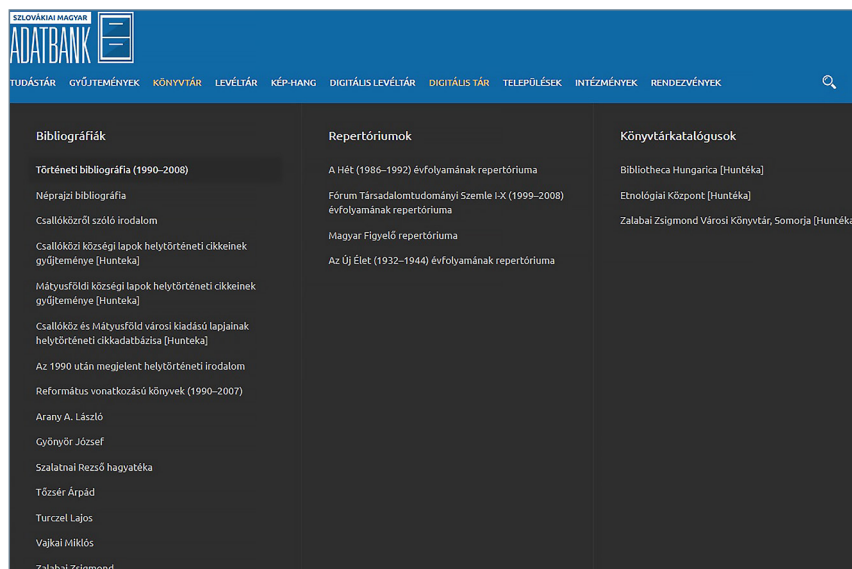
A könyvtárosok ezen felül már a 2000-es évek elejétől bibliográfiákat és repertóriumokat állítottak össze, amelyek kezdetben nyomtatott formában jelentek meg. A világháló egyre nagyobb térhódításának köszönhetően az utóbbi 10–15 évben ezek a forrásjegyzékek már a Szlovákiai Magyar Adatbank oldalain készülnek, ahol lehetőség van ezen adatbázisok évenkénti frissítésére és bővítésére (8. ábra). Fontos megjegyezni, hogy a felhasználói visszajelzések alapján a könyvtár a közelmúltban úgy döntött, hogy bár a meglévő bibliográfiáit és repertóriumait továbbra is frissíti, a továbbiakban a könyvtári katalógus adta lehetőséget kihasználva fog például helytörténeti cikkadatbázist építeni. Ez a stratégiaváltás annak köszönhető, hogy a kutatók így egy felületen több információhoz jutnak (például egy adott település esetében a könyvek és tanulmányok mellett a helységről szóló cikkek adatai is hozzáférhetőek), amelyet aztán szűrők segítségével személyre szabhatnak.

Ambivalens módon a könyvtár a legtöbb felhasználóját a digitalizálás útján szerzi, vagy, más nézőpontból tekintve: veszíti el. A Szlovákiai Magyar Adatbankról is elérhető Digitális tárban nagyrészt a Bibliotheca Hungarica állományából szkennelt és OCR-ezett dokumentumok vannak. A Fórum Intézeten belül a

„...a könyvtár
a legtöbb
felhasználóját
a digitalizálás
útján szerzi...”

digitalizálás nem csak a könyvtárosok feladata. Az évente, projektpénzből megvalósított digitalizálások a Digitalizáló és Internetes Adatbázisok Központja nevű részleggel szoros együttműködésben és/vagy az Arcanum Adatbázis Kft. útján történnek. A digitalizált anyag legnagyobb része az utóbb említett Arcanum által működtetett Hungaricana – Közgyűjteményi portálon keresztül is elérhető, illetve a Szlovákiai Magyar Adatbankon keresztül belinkelve is böngészhető. A könyvtárosok a kiadványok és a folyóiratok évfolyamainak előkészítésében és a mutatók készítésében vesznek részt, minden más munkafolyamat az informatikusok feladata.

„A Fórum Intézet honlapja az egyik legfontosabb forrás, ahol az érdeklődők egy helyen megtalálják minden lényeges információt a könyvtárról.”

8. ábra: Képernyőkép az online elérhető bibliográfiák és repertóriumok listáiról

A fenti könyvtári munkák, ha azt a könyvtárosok megfelelően végezték el, elősegítik azt, hogy a felhasználók önállóan, könyvtáros közvetlen segítsége nélkül kutathatnak és tájékozódhatnak az információk között. A könyvtárosok rátermettségüket leginkább a tájékoztatáskor mutathatják meg, emailben, telefonon, vagy a könyvtár személyes felkeresésekor. A gyűjtemény speciális jellegéből adódóan és egyéni elrendezése miatt a helyben használathoz szinte mindig szükséges a segítségnyújtás, a hosszú évek óta itt dolgozó könyvtárosok mégiscsak a könyvtár kincseinek legjobb ismerői.

4. #otthonróliselérem – katalógusok, adatbázisok, elektronikus tartalmak a világhálón

A Bibliotheca Hungarica kutatóinak több „út” áll rendelkezésükre, ha otthonuk kényelméből szeretnének megismerkedni a könyvtár gyűjteményeivel. A Fórum Intézet honlapja (Fórum Kisebbségkutató Intézet 2023) az egyik legfontosabb forrás, ahol az érdeklődők egy helyen megtalálják minden lényeges információt a könyvtárról. Sőt, már a főoldalról a Bibliotheca Hungarica neve alatt egy kattintással elérhetőek a lényegesebb adatbázisok és digitalizált táruk (9. ábra).

A kutatók a Könyvtárkatalógus (Hunteka) sorra kattintva a Fórum Kisebbségkutató Intézet szakkönyvtárainak katalógusát érik el, amely a Bibliotheca Hungaricán kívül az intézet komáromi székhelyű néprajzi részlegének, az Etnológiai Központnak a néprajzi szakkönyvtárát is tartalmazza. A katalógus a <https://forum.opac3.monguz.hu/> címről is elérhető, valamint a Szlovákiai Magyar Adatbank oldaláról is megközelíthető.

9. ábra: A prezentáció adott diája a Fórum Kisebbségkutató Intézet honlapjának főoldaláról

A legtöbb forrással a kutatóknak ez utóbbi weboldal, tehát az adatbank.sk szolgált (10. ábra). Itt találhatóak a Fórum Intézet saját épített adatbázisai és a digitalizálás útján létrehozott elektronikus tartalmak. A korábbiakban már említett digitalizációs folyamatokon kívül a könyvtár munkatársai több meglévő adatbázis tartalmának frissítésébe és bővítésébe is belefolytak. Így meglepő módon a kassai előadás nem a főmenü Könyvtár menüpontjának tartalmait emelte ki, hanem a többi menüpont tartalmaiból szemezgetett. A Könyvtár menüpont egyébként a Fórum Intézet munkatársai által összeállított bibliográfiákat, cikkladatbázisokat és repertóriumokat, valamint a könyvtárkatalógusokat tartalmazza.

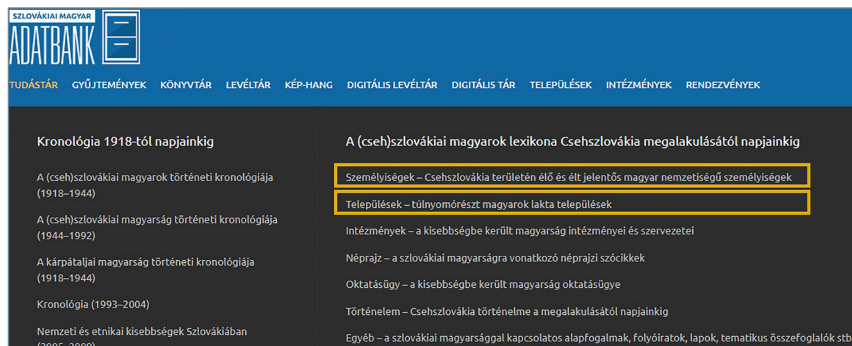
„...a legnépszerűbb tartalmak között szerepel a Tudástár menüpont alatt található A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig elnevezésű adatbázis...”

10. ábra: Képernyőkép a Szlovákiai Magyar Adatbank nyitó oldaláról

Az internetes felhasználók által legtöbbször látogatott, tehát a legnépszerűbb tartalmak között szerepel a Tudástár menüpont alatt található A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig elnevezésű adatbázis (Szlovákiai Magyar Adatbank 2023a), amely több mint 4500 szócikket tartalmaz.

Az előadás megtartása előtti héten a Google Analytics szerint a lexikon két leglátogatottabb része a személyiségek és a települések című alfejezet volt (11. ábra). A könyvtárosok a sajtófigyelés során fokozottan ügyelnek rá, hogy ne sikkadjanak el olyan adatok (például díjak, halálozási adatok), amelyekkel ezek a Szlovákia jeles személyiségeiről szóló szócikkek kiegészülhetnek. Ennek köszönhetően évente több száz szócikk kerül frissítésre.

11. ábra: A prezentáció adott diája A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona alfejezeteivel

A második, Gyűjtemények című menüpont alatt a könyvtár különgyűjteményei közé került a korábbiakban már említett Folyóirattár (Szlovákiai Magyar Adatbank 2023b), amely 2023-ban 614 különféle sajtótermék leírását és a Bibliotheca Hungaricában őrzött lapszámainak felsorolását tartalmazza. A kutatók a rekordleírásban megtalálják a folyóirathoz kapcsolódó lexikon-szócikket/szócikkeket is, vagy lehetőségük van a településre kattintva listázni a folyóirattárban az adott településhez kapcsolódó folyóiratokat. Ez az adatbázis is a tíz legkeresettebb aloldal között szerepelt szeptember elején (12. ábra).

Carissími	
Részletek	
Esély fogyatékos és egészségkárosodott embereknek.	
I. évf. 2010 Carissími füzetek 1.sz., + bemutatkozó szám, 1-3 sz. 20-24 o.	
II. évf. 2011 1-6 sz. 20-24 o.	
III. évf. 2012 1-6 sz. 22-26 o.	
IV. évf. 2013 1-6 sz. 26 o.	
V. évf. 2014 1-6 sz. 26 o.	
VI. évf. 2015 1-6 sz. 26 o.	
VII. évf. 2016 1-6 sz. 26 o.	
VIII. évf. 2017 1-6 sz. 28 o.	
IX. évf. 2018 1-6 sz. 28 o.	
X. évf. 2019 1-6 sz. 28 o.	
XI. évf. 2020 1-4 sz. 34 o.	
XII. évf. 2021 1-4 sz. 34 o.	
XIII. évf. 2022 1-4 sz. 34 o.	
Kategória	Gyűjtemények / Folyóirattár
Címke	2011 / 2014 / 2015 / 2010 / 2013 / 2012 / 2016 / 2017 / 2018 / 2019 / 2020 / 2021 / 2022
Település	Dunaszerdahely [Dunajská Streda]
Szerző/szerkesztő	Felelős szerkesztő: Tóth Erika
Kiadó	Szlovák Humanitárius Tanács és a Carissími nonprofit alap
Nyomda	Valeur Kft., Dunaszerdahely
Kapcsolódó lexikon szócikk	Carissími
Megjegyzés	Megjelenik kéthavonta, www.carissimi.sk

12. ábra: Képernyőkép a Folyóirattárban található Carissími c. folyóirat adatlapjáról

„...a szemfüles kutatók a kisnyomtatványok között például olyan plakátokra vagy műsorfüzetekre bukkanhatnak, amelyek komoly kultúrtörténeti, művelődés-történeti adatokkal szolgálnak.”

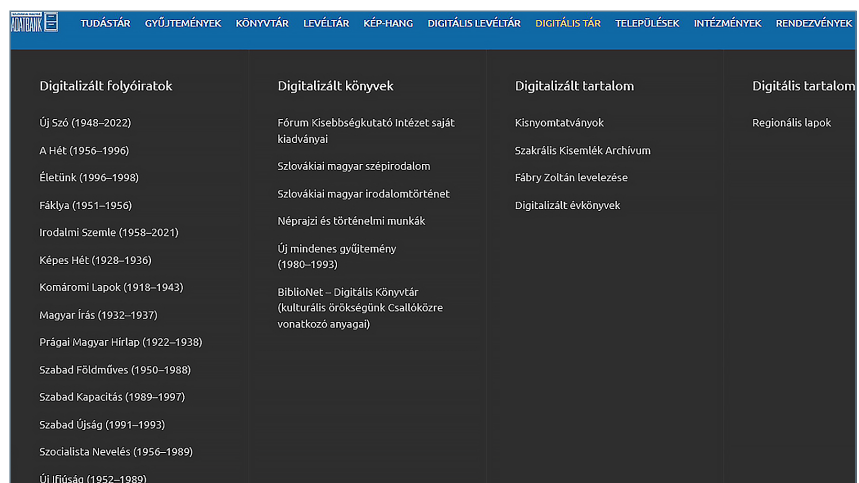
A Gyűjtemények további almenüiben az érdeklődők a könyvtár különgyűjteményeinek az online katalógusban fellelhető listáihoz (a megnevezés után zárójelben feltüntetve) és a Szlovákiai Magyar Levéltárban található egyéni hagyatékok fondjegyzékeihez juthatnak hozzá. Mivel előbbiek az online katalógus adott gyűjteményeire vezetnek át, így az ezekre való kattintásokat és látogatottságukat a Google Analytics nem méri.

Az idő rövidsége miatt az előadásán csak ezeknek, a statisztikai adatok alapján leglátogatottabb adatbázisoknak a bemutatására került sor.

5. #amiörökségünk – kulturális örökségünk digitalizálása, újdonságok a Szlovákiai Magyar Adatbankon

A Szlovákiai Magyar Adatbankon elérhető tartalmak közül a legtöbbet megtekintett gyűjtemény a Digitális levéltár menüpont alatt található A lakosságcsere keretében magyarországi áttelepítésre kijelölt szlovákiai magyarok névjegyzékei (1946) (Szlovákiai Magyar Adatbank 2023c). Az eredetiben a Magyar Országos Levéltárban fellelhető névsor elektronikus változata 2022-től egyéni regisztráció után, 14 napon keresztül érhető el a kutatók számára.

Ha a fenti gyűjteményhez nem is, de a továbbiakban felsorolt digitalizált tartalmakhoz annál több köze van a Bibliotheca Hungarica könyvtárosainak. A Digitális tár menüpont alatt kevés kivétellel azok az elektronikusan hozzáférhető anyagok kaptak helyet, amelyeket a Fórum Intézetben, illetve Fórum Intézet által digitalizáltak (13. ábra). Ezek többségében korábban nyomtatásban megjelent kiadványok. Az előadás ugyancsak az újdonságokra fókuszált, de itt írásban hadd egészüljön ki a felsorolás.

13. ábra: Képernyőkép a Digitális tár menüpont alatti tartalmakról

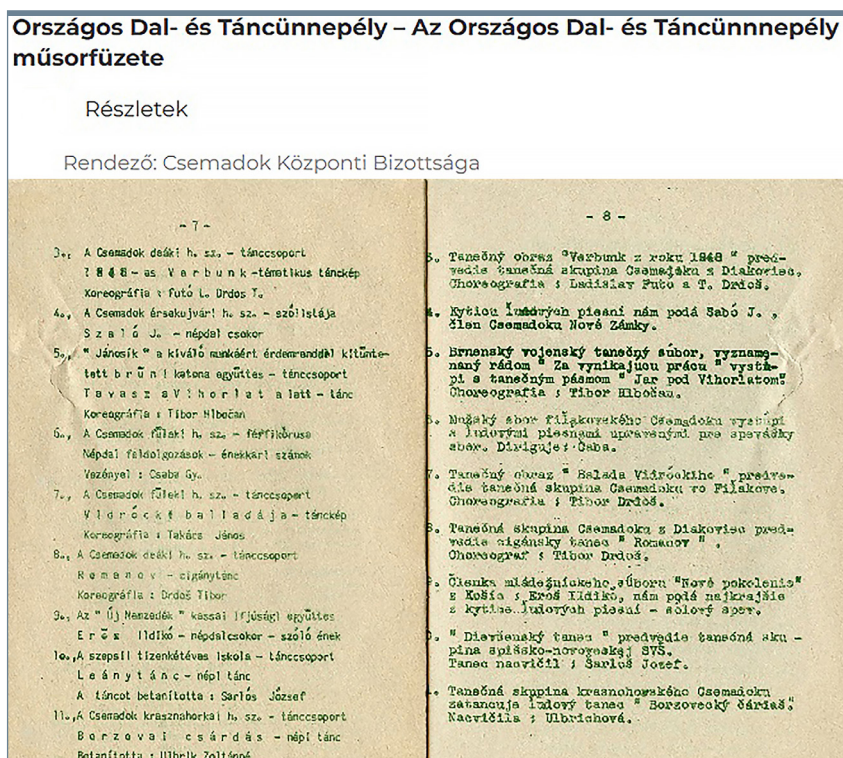
A menüpont első alfejezetében a digitalizált folyóiratok kaptak helyet, amelyek közül nem meglepő módon (Cseh)szlovákia egyetlen magyar nyelvű napilapja, az Új Szó a legnépszerűbb. Az újság utolsó öt évfolyamának (2018–2022) és Könyvjelző című mellékletének (2002–2006) digitalizációja idén valósult meg az Arcanum segítségével. 2023-ban ez a folyóiratlista az Irodalmi Szemle 2014 és 2021 között kiadott lapszámaival, a Szabad Újság 1991 és 1993 megjelent számaival és a Komáromi Lapok 1918–1943 közötti évfolyamaival bővült. Ez utóbbit a Duna Menti Múzeum gyűjteményéből digitalizálták. A digitalizált folyóiratok teljes szöveges kereséssel kereshetők és letölthetők.

A Digitalizált könyvek alfejezetben a BiblioNet – Digitális Könyvtár című gyűjteményen kívül szintén a hungaricana.hu-n is elérhető, az Arcanum keresőmotorjaival böngészhető tartalmak találhatóak. Az előbbiben a Csallóközre vonatkozó kiadványok

„...érdeemes még a kutatónak a könyvtár falai közé is betévedni?”

nézhető, lapozható és tölthető le a JaDoX rendszerből. Az utóbbi újdonsága 2023-ban pedig a Csallóközi Múzeum kiadványa, a Múzeumi Híradó, amelynek 1977 és 2021 közötti évfolyamai a prezentáció elkészültekor ugyan még nem, de novemberől már elérhetőek az oldalon (Szlovákiai Magyar Adatbank 2023d).

A harmadik alfejezet két gyűjteményének elkészültéhez van köze a könyvtár munkatársainak, mégpedig a Kisnyomtatványok és a Digitalizált évkönyvek adatbázisához. A kutatók mindkét helyen megnézhetik, illetve átlapozhatják a feltöltött tartalmakat, azonban a metaadatokkal ellátott rekordok letöltésére nincs mód, ahogy a teljes szöveges keresés sem megoldott. Ennek ellenére a szemfüles kutatók a kisnyomtatványok között például olyan plakátokra vagy műsorfűzetekre bukkanhatnak, amelyek komoly kultúrtörténeti, művelődéstörténeti adatokkal szolgálnak. A honlapra 2017-ben felkerült gyűjtemény húsz országos jelentőségű kulturális rendezvényhez köthető aprónyomtatványt tartalmaz, így nagy segítségre lehet többek között az egyes néptáncsoportok fellépéseinek történetének felderítésében is (14. ábra). A Fórum Intézet a tulajdonában lévő kisnyomtatványok kiadványokban, tanulmányokban való megjelentetéséhez szinte minden esetben hozzájárul, a nagyobb felbontású dokumentumot kérésre küldi. Az előzőektől eltérően a negyedik alfejezetben a digitálisan megjelent, más webladalokról letöltött időszaki sajtótermékek lapszámai találhatóak metaadatokkal ellátva, lapozható formátumban. A gyűjteményt a Digitalizáló és Internetes Adatbázisok Központja gondozza, a könyvtár folyóirattárával nem azonos.

14. ábra: Képernyőkép az elektronikusan megtekinthető kisnyomtatványok egy rekordjáról

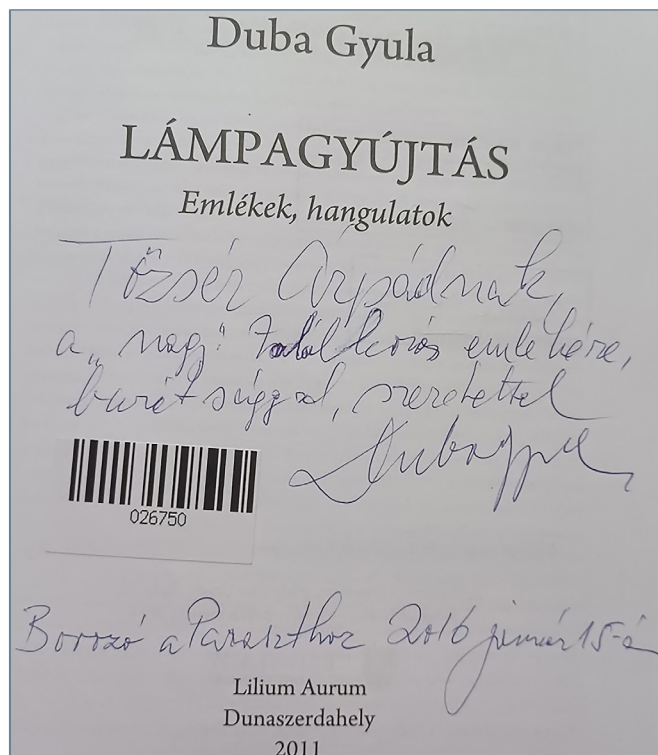
6. #érdemesbejönni – a csak helyben kutatható tartalmakról

Vajon, ha ennyi minden megtalálható a világhálón, érdemes még a kutatónak a könyvtár falai közé is betévedni? A könyvtárosok véleménye egyértelmű: IGEN!

A szakkönyvtár fizikai könyv- és folyóiratállományát tekintve szlovákiai magyar viszonylatban egyedülálló gyűjtemény, amely kezdeti célkitűzéseiből nem adott alább. Speciális gyűjteményként állományából nem kölcsönöz, a könyvek

„...a könyvtár katalógusában épített, helytörténeti cikkadatbázis is jelentősen hozzájárul a távoli cikk-kérések számának növeléséhez.”

és folyóiratok használatára csak helyben van lehetőség. Törzsállományában számos könyvritkaság, kis példányszámban megjelent kiadvány, magánkiadás is megtalálható. A kézikönyvtára komplex módon egészíti ki a szlovákiai magyarok történelmére, irodalmára, néprajzára, művelődésére stb. vonatkozó szakirodalmat. Különgyűjteményei hemzsegnek a különleges dedikációkkal, ex libris-ekkel és tulajdonbélyegzőkkel ellátott kötetektől, az egykori tulajdonos jegyzetelt példányaitól (15. ábra). Folyóirattárában pedig fellelhetők olyan folyóiratok is, amelyek Szlovákiában csak itt találhatók meg, vagy itt van belőlük a legtöbb lapszám.

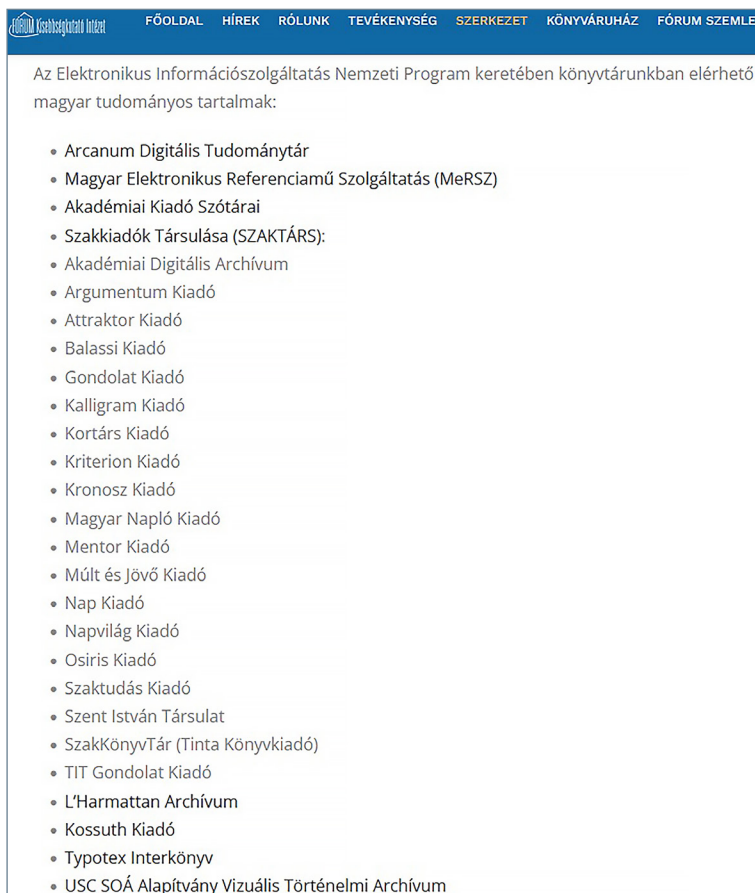
15. ábra: Dedikált kötet Tözsér Árpád gyűjteményében (FKI archívuma)

A másik vonzó szempontot alkotják a könyvtár termeiben ingyenesen hozzáférhető, a Fórum Intézet által előfízett online adatbázisok (16. ábra). Az EISZ Nemzeti Program keretében elérhető adatbázisok listája megtalálható a Fórum Intézet weboldalán – a Bibliotheca Hungarica adatlapján, vagy a Compass keresőfelületen (Compass 2023). Ezeknek az adatbázisoknak hála a könyvtár virtuális állománya több ezer kötettel bővült. Sőt, Szlovákiában egyedüli szolgáltató intézményként, csak a Fórum Intézetben érhető el az USC SOÁ Alapítvány Vizuális Történelmi Archívuma, több száz Csehszlovákiához kötődő holokausztúlélő interjújával. Szintén a könyvtári IP-tartományból történő bejelentkezéssel böngészhetők és tölthetők le az Arcanum Digitális Tudománytár digitalizált anyagai is.

7. #szívesensegítünk – szakkönyvtári szolgáltatások változásai

A Bibliotheca Hungaricának jelenleg három könyvtáros munkatársa van, a könyvtár heti harmincöt órában tart nyitva a betérő kutatók számára, illetve tájékoztatja online az érdeklődőket. Az utóbbi tíz évben látványosan csökkent a szakkönyvtárat látogatók száma, változott a használat módja és az általuk igénybe vett szolgáltatások. Egy évtizeddel ezelőtt évente ötven-hatvan jelenléti kutatója volt a könyvtárnak, akik többségükben a szakdolgozatírók közül kerültek ki. A 2010-es évek előrehaladtával azonban ezt a létszámot már csak a nem jelenléti kutatások/távoli

megkeresések kimutatásával tudták tartani. A Covid-időszak pedig a jelenléti kutatások és a távoli megkeresések arányának megfordulását hozta el. A felhasználói igények ezen változása a szolgáltatások kibővítését is magával hozta.

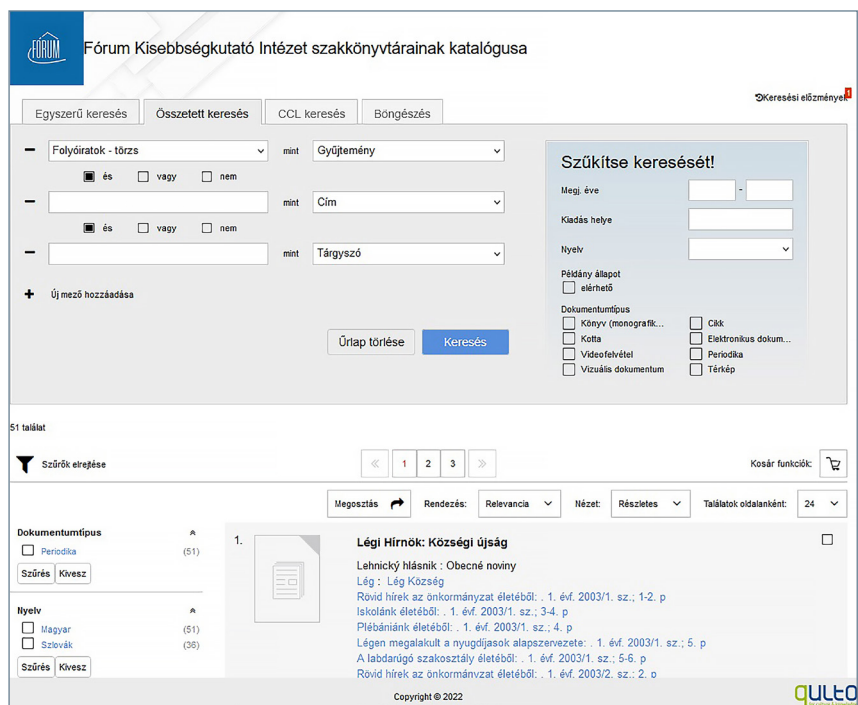
16. ábra: Képernyőkép a Bibliotheca Hungaricában elérhető adatbázisok listájáról a Fórum Intézet honlapján

A korábbiakban népszerű, a könyvtárosok által végzett irodalomkutatás az utóbbi években saját gyűjteményben történő kutatáson kívül más közgyűjtemények katalógusaiban és digitális könyvtáraiban található állományok átfésülését is jelenti. Ezt nagyjából úgy kell elképzelni, hogy a korábbiakban egy témára összeállított 5–6 oldalas forrásjegyzékeket felváltotta az online katalógusból generált keresési linkek, digitalizált állományban talált közvetlen URL-címek listázása és adott esetben elektronikus elküldése a kutató számára. Ez a korábbiakban említett digitalizált gyűjtemények gyarapodásának természetes velejárója.

Hasonlóan megváltozott a nyomtatott sajtóban való kutatás módja is. A Bibliotheca Hungarica olvasóterme roskadozik a szlovákiai magyar sajtótermékek korábbi évfolyamainak bekötött lapszámaitól. Tíz évvel ezelőtt a kutatók több napot, hetet szántak például az Új Szó adott évfolyamainak átlapozására, hogy egy-egy őket érdeklő információhoz hozzájussanak, majd fénymásoltathassák az adott cikket/cikkeket. Ez a kutatási mód a digitalizálással létjogosultságát veszítette, a kutatók már az interneten hozzájutnak a konkrét cikkekhez. Van azonban még olyan újságok, amelyeket nem digitalizáltak. Jobb esetben, ezek egyes cikkeinek címléírása hozzáférhető különféle bibliográfiákban vagy repertóriumokban, esetleg a digitalizált könyvek hivatkozásjegyzékeiben. Ezen felül a korábbiakban már érintőlegesen említett, a könyvtár katalógusában épített, helytörténeti cikkadatbázis is jelentősen hozzájárul a távoli cikk-ké-

„...a Fórum Intézet védőszárnyai alól kilépve indult el a Bibliotheca Hungarica önálló Facebook-oldala.”

rések számának növeléséhez. Az elmúlt öt évben félszáz városi vagy községi lap válogatott helytörténeti cikkeinek adatai kerültek be a Huntéka rendszerbe (17. ábra). A Bibliotheca Hungarica könyvtárosait évente többször keresik meg a kutatók, jellemzően emailben vagy telefonon, hogy az állományában lévő lapszámok cikkeit szkennelt formában juttassák el hozzájuk.

17. ábra: Képernyőkép az online katalógusban szereplő szlovákiai magyar folyóiratok listájáról

Nem minden esetben itt találják meg az áhított információt az emailben érdeklődő vagy személyesen megjelenő kutatók. A könyvtárosok igyekeznek ilyenkor a kutatókat más, a munkájuk számára hasznosabb közgyűjtemény felé irányítani. Emiatt is fontos, hogy Szlovákia magyarlakta településeinek könyvtáraival élő és gyümölcsöző kapcsolatokat ápoljanak. A közös segítségnyújtás egyik példája a Bibliotheca Hungaricának az évek során felajánlott, de állományba nem vett kötetek fölőspéldánylistáinak összeállítása. A korábbi években egyes könyvtáraknak ad hoc módon történt felajánlások helyett a tavalyi évtől kezdődően a szakkönyvtár országosan hirdette meg fölőspéldánylistáját (18. ábra). Az első listán szereplő mintegy ezer könyvből 300 példány, a második lista 1 500 kötetéből kb. 250 darab kiadvány talált új gazdára. A listákon maradt könyveket a továbbiakban akár magyarországi közgyűjteményeknek is felajánlanák, ha erre lenne igény.

8. #nyitottkönyvvagyunk – könyvtári jelenlét a szociális hálón

A könyvtár évek óta hezitált, hogy a mindennapokra egyre nagyobb befolyással bíró közösségi-média-felületeken szükséges-e (önállóan) megjelennie. Mostanáig elégségesnek bizonyult a kutatókkal, kiadókkal, partnerkönyvtárakkal és -intézetekkel való kapcsolattartás telefonon és emailben. Azonban a könyvtár állományának és tartalmainak népszerűsítésének hatékonyságával kapcsolatban a könyvtárosoknak évek óta volt némi hiányérzete.

A 2023. év elejéig a Bibliotheca Hungarica az újdonságairól a Fórum Intézet honlapján, a Szlovákiai Magyar Adatbank felületén, a Fórum Intézet Facebook oldalán¹ és a sajtón

¹A Fórum Kisebbségkutató Intézet Facebook-oldalát az előadás megtartását követően feltörték, új oldalát november közepén hozta létre a Fórum Intézet.

keresztül értesítette a nyilvánlávósságot. Mivel egyre több könyvtár, közintézmény, települési önkormányzat, könyvkiadó, polgári társulás stb. hozott létre nyilvános Facebook-oldalt, vagy indított zárt körű csoportot, a velük való kapcsolattartás megkönyvnyítése céljából a szakkönyvtár munkatársainak döntenie kellett.

18. ábra: A fölőspéldánylistáról igényelt könyvek kiválogatása (FKI archívum)

2023 áprilisában a Fórum Intézet védőszárnai alól kilépve indult el a Bibliotheca Hungarica önálló Facebook-oldala. Fél év múltán, szeptemberben, összehasonlítva a Fórum Intézet oldalával, a szakkönyvtár 88 követőjével jóval alább maradt anyaintézetének oldalával szemben. Ám az egyes posztok, amelyeket a könyvtárosok osztottak meg mindkét oldalon, biztatónak mutatkoznak a célközönség elérésében. Közel hasonló kattintásszámot eredményezett a megosztásoknak köszönhetően a csongrádi Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciáján való részvételt bemutató bejegyzés mind az egyik, mind a másik Facebook oldalon. Míg az Új Szó utolsó öt évfolyamának és Könyvjelző mellékletének digitalizálását bejelentő bejegyzés egyértelműen a Bibliotheca Hungarica oldalán tett szert sokkal nagyobb népszerűsége, onnan többször osztották meg és nagyobb volt a bejegyzéselérések száma (19. ábra). A Fórum Intézet és a Bibliotheca Hungarica követőtáborá/ismerősgárdája érdeklődési köre közti különbségek is kiviláglanak ebből. Ezen felül ez a hivatalos oldal a más Facebook-csoportokkal és a magánszemélyekkel történő kapcsolattartást is elősegíti, így a könyvtárosok nem a saját Facebook-profiljukat használják egy-egy kapcsolatfelvételtkor.

19. ábra: A két Facebook oldalon megjelent bejegyzés összehasonlítása a prezentáció adott diaképin

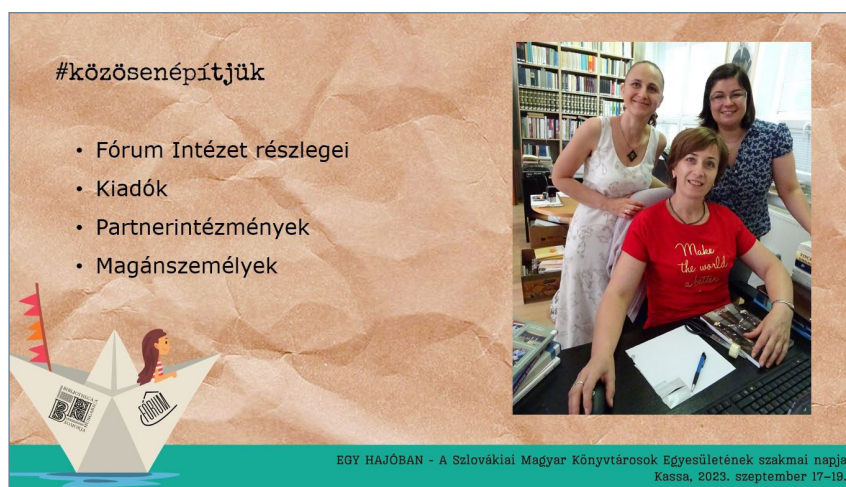
„Az állománygyarapítás egyik fő mozgatórugója a kezdetektől épített kapcsolatrendszer.”

Az intézeti és a könyvtári posztok népszerűségének összehasonlításából jól látszik, van létjogosultsága a saját Facebook-oldalnak. Bár marketingtapasztalat és idő hiányában az oldal nem fejlődik hatalmas lépésekben, a konferencián való előadás után kicsit megugrott a követőinek száma. Amennyiben cikkünk olvasói is szeretnének értesülni a Bibliotheca Hungarica újdonságairól, kérem, kövessék azt a www.facebook.com/bibliothecahungarica oldalon keresztül.

9. #közösenépítjük – kapcsolatrendszer nélkül nincs esély...

A Bibliotheca Hungarica alapküldetésének megfelelni – tehát, hogy egy helyre gyűjtse a kisebbséggé válásunk óta megjelent irodalmat – egymaga nem képes (20. ábra). A Fórum Intézet részlegeként szorosan együttműködik az intézet többi részlegével, például a korábbiakban említett kulturális örökség digitalizálásában. Ezen felül a könyvtár mindig támaszkodhatott külső „segítségre” is.

20. ábra: Az előadás idevágó diakepe a könyvtár munkatársaival

Az 1990-es gyűjtés óta sok víz lefolyt a Dunán. A létrehozott alapgyűjtemény öt-hat szorosára duzzadt. Az évek során a könyvtár nemcsak a legújabb kiadványokkal bővült, hanem fokozatosan szerezték és szerzik be a hiányzó kiadványokat. Az állománygyarapítás egyik fő mozgatórugója a kezdetektől épített kapcsolatrendszer. Már az alapítók szóbeli megállapodásokat kötöttek a szlovákiai magyar kiadókkal, hogy a könyvtárnak friss kiadványaikból két-két példányt juttassanak el, mintegy kötelezpéldányként. Hiszen a kiadók érdekét is szolgálja, hogy a szlovák közgyűjteményeken kívül, itt is megtalálhatóak legyenek a kiadói portfólióik. A magánkiadások számának gyarapodásával a könyvtár próbál hasonló megállapodásokat kötni például polgári társulásokkal és önkormányzatokkal is.

A szlovákiai és magyarországi partnerintézményekkel való kapcsolatok szintén hozzájárulnak a könyvtár állományának gyarapításához, évente több adománykönyv, illetve cserepéldány érkezik a különféle partnerektől. Ezek eljuttatása leggyakrabban a Fórum Intézet tudományos munkatársain keresztül történik.

A kiadókon és szervezeteken kívül nem egy szlovákiai magyar író, költő kezdte el önként küldeni köteteit, valamint a könyvtár évente két-három nagyobb könyvadományt is kap magánszemélyektől.

Már a fentiekből is jól látható, hogy mennyire fontos a könyvtár számára az állománygyarapítás szempontjából egy jól működő kapcsolati háló fenntartása. Fontos tudatosítani azonban, hogy ezekből nem csupán a könyvtár profitál. A nyitógondolatra

visszaulva, kulturális örökségünk összegyűjtése, archiválása mindannyiunk közös érdeke. A Bibliotheca Hungarica a gyűjtemény szakszerű feldolgozásával, online katalógusba rendezésével, adatbázisok építésével és digitális tartalmak létrehozásával mindent megtesz azért, hogy a szlovákiai magyarság írott anyagai kutathatóvá váljanak. Zárógondolatként pedig álljanak itt Tóth Károly, a Fórum Intézet alapítóigazgatójának gondolatai: „...**akár könyvekről, információkról, folyóiratról van szó, az elsődleges szempontunk az, hogy azok minél szélesebb körbe jussanak el, hiszen így tudnak hatékonyan hasznosulni. Egyébként csak önmagunkért lennénk.**”

Felhasznált források

Compass, *A Magyarországon elérhető elektronikus tudományos tartalmak keresőfelülete*, Fórum Kisebbségkutató Intézet adatlapja, Elérhető: https://compass.mtak.hu/kereses/intezmeny?search=F%C3%B3rum+Kisebbs%C3%A9gkutat%C3%B3+Int%C3%A9zet&search_id=48 (Utolsó elérés: 2023.11.26.)

Fórum Kisebbségkutató Intézet, *A Bibliotheca Hungarica – kutatókönyvtár adatlapja*, Elérhető: <https://foruminst.sk/szerkezet/bibliotheca-hungarica/> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

Sebő Bugár, B., Roncz, M. (2016) *Egy kutatókönyvtár mindennapjai, Bibliotheca Hungarica, a Fórum Kisebbségkutató Intézet könyvtára*, Fórum Társadalomtudományi Szemle, XVIII (1), p. 85–92.

Slovenská národná knižnica (Szlovák Nemzeti Könyvtár), *Könyvtárak jegyzéke*, Elérhető: <https://www.snk.sk/sk/informacie-pre/kniznice-a-knihovnikov/adresar-kniznic.html> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

Szlovákiai Magyar Adatbank (2023a) *A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig*, Elérhető: <https://adatbank.sk/tudastar/a-csehszlovakiai-magyarok-lexikona-csehszlovakia-megalakulasatol-napjainkig/> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

Szlovákiai Magyar Adatbank (2023b) *Folyóirattár*, Elérhető: <https://adatbank.sk/gyujtemeny-kategoriak/folyoirattar/> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

Szlovákiai Magyar Adatbank (2023c) *A lakosságcsere keretében magyarországi áttelepítésre kijelölt szlovákiai magyarok névjegyzékei (1946)*, Elérhető: <https://adatbank.sk/dokumentum-kategoriak/a-lakossagcsere-kereteben-magyarorszagi-attelepitesre-kijelolt-szlovakiai-magyarok-nevjegyzekei-1946/> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

Szlovákiai Magyar Adatbank (2023d) *Múzeumi Híradó–Spravodaj Múzea*, Elérhető: <https://adatbank.sk/digitalis-tar/digitalizalt-konyvek/arcanum/muzeumi-hirado-spravodaj-muzea-1977-2021/> (Utolsó elérés: 2023.11.20.)

